

Sevan Nişanyan'ın Index on Censorship Der- gisi Röportajı

Posted on 21/12/2016

Index: Siz ne tür bir yazarınız?

SN: Tanınmama vesile olan başlıca eserim, şimdi üçüncü baskıda olan Türkçe etimolojik sözlüğüm. Yirmi seneyi aşkın süredir bıkmadan çalışıyorum bu sözlük üzerinde. Hapisteki birinci senem boyunca üzerinde çalışmaya bol bol vakit bulduğum bir sonraki baskısı 1500 sayfayı geçecek. Türkçe tarihsel dilbilimi alanında böyle bir çalışma daha önce pek denenmiş değil. Yaptığımın kapsam değil ama önem açısından etimolojide Skeat gibi İngiliz öncülere veya leksikografide Oxford İngilizce Sözlüğünün editörü James Murray'e benzer olduğuna inanmak isterim.

Popüler dilbilim üzerine çok şey yazdım. Şimdi kapatılmış olan Taraf gazetesindeki günlük köşe yazılarım çok ses getirirdi. Tarihsel ve kültürel konularda da yazdım. Çalışmalarımın çoğu modern Türk milli ideolojisini oluşturan mitler ve çarpıtmalarla ilgili. Modern Türkiye'nin azizleştirilmiş kurucusu hakkındaki toplumsal mitleri irdeleyen Yanlış Cumhuriyet kitabım ülkemizde yaygınlaşan tarih revizyonizmi akımı üzerinde epey etkili oldu. 2010'dan sonra Kuran'ın eleştirisi ve başka dini konulara yöneldim, çünkü ülke İslami yobazlık dalgasına kapılmıştı.

Index: Ege köyü Şirince'de Matematik Köyü, Felsefe Köyü ve Tiyatro Okulu gibi projelerin doğmasına yol açtınız. Bu eğitim dürtünüzü hapisane çevresine de getirmeyi başardınız mı?

SN: 24 sene önce bu güzel eski Rum köyüne yerleştiğimde köy metruk ve kaderine

terkedilmişti. Yeniden inşasına girişmeye adeta mecbur kaldım. Geleneksel inşa tekniklerini öğrenip elli kadar evi sadece beton ve plastik öncesi çağın malzeme ve yöntemlerini kullanarak onardım veya sıfırdan inşa ettim. Şimdi Turizm Bakanlığının benim evlerimin resimlerini “Geleneksel Türk Mimarisi örnekleri” adı altında posterlerine koymasını beni çok eğlendiriyor.

Onarılan evlerin bazılarını Nişanyan Evi (www.nisanyan.com) adı altında hoş, küçük bir otele dönüştürdüm, ki halen açık olup eski eşim tarafından idare ediliyor. 2005’ten itibaren Şirince’de, yine sadece geleneksel yerel mimari ve Akdeniz köy estetiği tarzında eğitim mekanları yaratmaya yöneldim. Matematik Köyü 2007’de arkadaşım matematikçi Ali Nesin’in liderliğinde açıldı ve dünya çapında bir fenomen ve harikulade bir matematik araştırma ve eğitim merkezi haline geldi. Tiyatro Okulu şimdi bütün dünyadan katılımcıların geldiği yıllık tiyatro festivali düzenliyor. Felsefe Köyü benim gözde projemdi. Hapse girdiğimde yüzüstü bırakılacağından korkmuştum, ama bu sene St. Andrew Üniversitesi’nden mezun olacak ve sonra Oxford’da Classics doktorası yapacak olan büyük oğlum onu başarıyla ayakta tutuyor.

Amaç bunların hepsini bir tür özgür ve bağımsız üniversite şeklinde geliştirmek. Kırsal ortam en azından Türkiye için bir ilk olacak. Bürokratik engeller korkunç ve azalacağı da benzemiyor. Ama eminim ki Şirince’de bu ütopya için bir araya gelen gençler benim yokluğumda da enerji ve kararlılıkla yola devam edecekler.

Index: Hali hazırda çoğunluğu yasadışı imar suçlamalarından kaynaklanan toplam 16 yıl 7 ay hapis cezası çekiyorsunuz. Ancak sizin yetkili makamlar tarafından başka sebeplerle hedef alındığınıza inanılıyor. Siz ne dersiniz?

SN: Dönüm noktası, hükümetin “nefret söylemi”ni men etme bahanesiyle İslam karşıtı ifadeleri susturmaya yönelik hamlesi aleyhine 2012’de yazdığım blog oldu. Kullandığım dil Türkiye’nin şimdiki ortamında şoke edici görünse bile, herhangi bir medeni standarta göre

ılımlı idi. İslam peygamberinin tanrı ile kontrat yaptığını öne sürerek, bundan ekonomik, politik ve cinsel menfaat sağladığının düşünülebileceğini, ve bunun da devletin korumakla yükümlü olduğu ifade özgürlüğü kapsamına girdiğini savundum. Rutin bir yazıda sarfedilmiş tek bir cümle.

Zamanın başbakanı olan sayın Erdoğan ülkeyi mikro yöneticilikle yönetmeye inanır. Çok öfkelenildi. Onun kaleminden bir telefon geldi: “cüretkar görüşlerim”e sadık olup olmadığımı soruldu ve yazımın “burda, yukarıda” çok patırdı yarattığı söylendi. Ülkenin en üst İslami yetkilisi olan Diyanet İşleri Başkanı Erdoğan’la yaptığı bir toplantı çıkışında beni “sevgili peygamberimiz”e hakaret eden bir “deli” ve “akıl hastası” niteliyerek kınadı. İktidar partisi ileri gelenlerinden, daha sonra adalet bakanı olan bir kişi televizyona çıkararak tarih boyunca “peygamberimizin kutsal ismini kirletmeye yeltenenler”in hiçbir zaman cezasız kalmadığını söyledi. 81 ilimizin hemen her birinde “kaygılı vatandaş” grupları bana karşı dine küfretme suç duyurusu getirdiler. Çeşitli iddianamelerden sonra nihayet “halkın dini hassasiyetlerini incitmek”ten bir yıl üç aya mahkum oldum.

Kesinlikle hatalı bir karardı, çünkü ceza kanununun 216ncı maddesi dine hakareti sadece kamu güvenliğine tehdit oluşturduğunda cezalandırır; mesela ayaklanma ve kaosa yol açarsa, ki fazla tanınmayan benim küçük blogumun bunu yapacak hali yoktu. Hükmün temyizde bozulacağına güveniyorum. Ayrıca ben hükümetin bir gayrimüslimi, hele de bir Ermeni’yi, İslami duygulara karşı ılımlıca bir dille konuşmaktan dolayı hapsetmekten zevk alacağını pek sanmıyorum. Cumhuriyet tarihinde bu bir ilk olur; yurt içinde de dışında da ayıplanabilir.

Bunun yerine daha sinsice bir yol buldular. Dine hakaret hükmünden kısa bir süre sonra mahkemede çok uzun süredir sürüncemede kalmış olan eski saçma bir dava aniden canlandırıldı ve iki senelik maksimum ceza aldı. Sebebi kendi bahçemde doğru izinleri almadan tek odalı bir kulübe yapmış olmam. Bir konferans için Almanya’daydım ve hükümetteki bazı arkadaşlarım dönmememi tembih etti. Bunu reddettim ve 2 Ocak 2014’te

teslim oldum. Bundan kısa bir süre sonra kanunu hiç umursamayıp aynı kulübe için iki senelik yeni bir ceza daha yapıştırdılar. Şubat ayında ikinci bir basıp gitme şansı verildi bana, ama ben geri gelip cezamı çekmekte ısrar ettim. Bence bu onları artık çıldırttı. Peşpeşe dokuz hüküm geldi, hepsi de ölümden ve unutulmaktan kurtardığım Şirince'deki hafif imar yasası ihlallerinden. Cezam şimdi toplam 16 yıl ve 7 ay, ama yaş ve şartlı tahliye yönetmeliklerinden dolayı herhalde fiili hapis altı yıl ve birkaç ay olur.

Index: Davanızdan bahsedilirken Ermeni oluşunuz sıkça vurgulanır. Türkiye'de bir yabancı olarak görülüyor musunuz? Eğer öyle ise, bu ne ölçüdedir, ve bu suçlamaları ve sonuçları etkilemiş olabilir mi?

SN: İddialara rağmen korkarım Türkiye hiçbir zaman modern ve laik bir ulusal kimlik kuramadı. Küçücük bir Cumhuriyetçi elit uzun bir süre bu miti sürdürmeye çalıştı. Bu daima bir kurguydu, ve şimdi ise büyük bir patırtıyla çöktü. Türklük üstü kapalı olarak Müslüman, Batı karşıtı, gavur karşıtı ile eşanlamlı olagelmisti; şimdi açıkça öyle. Tarih vizyonu Mekke'den başlar, Yunanistan ve Roma'dan değil.

Türkler son derece misafirperver ve cömert bir halk. Bir gayrı-Müslim, bir Ermeni azami dostluk ve nezaket ile karşılanır - itibarlı bir misafire uygun davrandığı müddetçe, yani edebli, evin işlerine burnunu sokmadan, misafir odasından hiç çıkmayıp evsahibinin yatak odasına hiç girmeden.

Ermeniler bu misafir protokolü sınırları içerisinde bu ülkede iyi yaşarlar. İstanbul'un ve bir iki diğer şehrin belirli semtlerinde yaşarlar, dürüst ve becerikli işadamları, sanatçı ve iyi sofrada arkadaşları olarak tanınırlar. Ama vay bunu aşmaya çalışana - mesela benim yaptığım gibi milli veya siyasi meselelerde fikir beyan edene, veya, yine benim yaptığım gibi, taşra içlerinde iş kurana, veya benim çok ihtiyatsızca yaptığım gibi, yerel meselelerde söz geçirmeye çalışana! 1950'ler Alabama'sında bir siyah adamın senatör adayı olmasına benzer. Sanırım linç edilir, benim farklı bir şekilde linç edildiğim gibi.

Index: Türkiye’de ifade özgürlüğü ortamının değişmekte olduğuna inanıyor musunuz? Evet diyorsanız, nasıl değişiyor?

SN: Türkiye’de ifade özgürlüğü hiç bir zaman hayranlık uyandıracak bir düzeyde değildi; şimdi ise berbat ve gün be gün daha da batıyor. Bence çoğu gözlemcinin dikkatinden kaçan iki faktör var. Birincisi tabii küresel bir fenomen olan İslamcı bağnazlığın yükselişi. Bu, ülkede kendi kendinden memnun bir cehalet ve kindarlık cümbüşüne dönüşerek “batılı,” “modern” veya “dinsiz” sayılan herşeye karşı topyekün şiddet tehlikesi doğuruyor.

İkincisi ise sık sık gözden kaçırılan korku faktörü. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve hükümeti hayatta kalamama korkusu içindeler ve iktidarı devretmenin sonuçlarından dehşete düşüyorlar. Tüm muhalefete gazapla saldırmalarının ve bu ülkede zaten kırılğan olan insan haklarına karşı haşin oluşlarının sebebi bu. Belki de İslami yobazlığı kalpten benimsemeleri bir tür hayatta kalma stratejisidir. Su yüzünde kalabilmek için cahilleri seferber ediyorlar.

Index: Geçmişte başkanlık sistemi lehine yazdınız. Şimdiki şartlar altında hala bunun olumlu bir gelişme olabileceğini düşünüyor musunuz?

SN: Columbia Üniversitesinde siyasal bilgiler okudum uzun yıllar önce ve o zaman başkanlık sistemli bir anayasanın Türkiye’yi dengeli bir iki partili sisteme doğru dürtebileceği sonucuna varmıştım. Yıllar boyunca zaman zaman bu görüşü alenen seslendirdim. Bence liberal veya “sol” alternatiflerin solmuş hali Türk demokrasisini sakatlıyor ve belki iki partili bir düzenleme buna çare olabilir.

Başkanlık sistemi lehine konuşmam bu anlamda ve halen de uzun vadede buna inanıyorum. Ancak tabii ki cumhurbaşkanı Erdoğan’ın zaten abartılı olan gücünü daha da arttıracak herhangi bir adım çılgınlık olur.

Index: Son olarak, 2014’te hapiste kötü muamele gördüğünüz, size yatak verilmediği ve

duş yapmanıza izin verilmediği iddia edildi. Bunlar hala oluyor mu? O zamandan beri başka kötü muameleye maruz kaldınız mı?

SN: Şubat 2014'te tıklım tıklım dolu ve kötü idare edilen cehennemlik bir yer olan İzmir Buca Hapishanesine aktarıldım. Aslen 40 kişi için yapılmış olan bir koğuşa 120 kaba saba suçlu ile tıkdım. Birkaç gün duş alamadım. Allaha şükür bazı arkadaşlar Adalet Bakanlığına müracaat etmiş; beni daha makul bir cezaevine transfer ettiler. Burda bir seneden fazladır bilgisayara erişimim oldu ve daha münasip bir koğuşa emekli bir hakimle paylaşıyordum. Hatta cezaevi müdürünü bize kablo tv'de sinema paketi almamıza izin vermeye ikna ettik ve son birkaç yılda yapılan hemen hemen her Hollywood filmini seyrettik.

Ocak 2016'dan beri yine aşırı kalabalık, beyin öldürücü bir kurum olan Menemen Cezaevindeyim, bin kadar uyuşturucu taciri, dolandırıcı, banka soyguncusu ve tek tük de katille birlikte. Mahpuslarımızın üçte iki kadarı bir süre önce başka yere taşındılar ve kalanlar darbe sonrası binlerce tutukluya yer açmak için gitgide kalabalıklaşan koğuşlara tıkdılar.

Çeviri: Rehan Nişanyan